

החברותא

בטאון לחברים

גליון מס' 6

פנימי

יום ו' עש"ק פרשת תרומה ה' אדר תשמ"ז

דבר החברותא

מודעת זאת בכל הארץ "משנכנס אדר מרבין בשמחה" אם כי בכל השנה כולה מצווים ועומדים אנו "עבדו את ה' בשמחה", הרי הימים האלו נזכרים ונעשים מידי שנה בשנה להוסיף בהם בענין השמחה ביתר שאת ויתר עז, בשמחה אשר פורצת גדרים בין איש לרעהו, להשביט אויב ומתנקם המקטרג על "עם אחד מפורז ומפורד" בינו לבין עצמו והיא תקוותינו בכל דור ודור.

השמחה שעלי' מדובר היא לא — כפי שטועים רבים וגם שלימים — ענין התלוי במצב־רוחו של האדם, דבעת שיש לו במה לשמוח או הוא שמח, אולם בהיעדר הסיבה הזאת כבר הוא בלי מצב־רוח ושרוי בעצבות, אלא השמחה העילאית והאמיתית היא שמחה בה' בלי הבדל מעמד ומצב של האדם והוא משאחז"ל "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (ברכות פ"ט מ"ה) ולקבולי בשמחה, דסיבה זו שגרמה לו לברך לה' על כל הטובה אשר גמלו, היא גם מחייבת אותו לברך על הרעה ח"ו באהבה ובשמחה כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

בהתאם להאמור, עוד זאת טעון הבהרה ברורה, דלא זו בלבד שאין בין שמחה לבין הכנעה ושפלות, סתירה או התנגדות, אלא אדרבה זו משלימה את זו ובאם חסר אחת יש פגם בשניה וכדכתיב (תהלים ב' י"א) "וגילו ברעה" במקום גילה שם תהא רעה, דשמחה כשהיא לא הולכת בד בבד עם הפחד הרי היא הוללות ורעות — רוח, משא"כ בהצטרף עמה חיל ורעדה וכמ"ש (משלי כ"ח) "אשרי אדם מפחד תמיד" הרי זהיר הוא שלא ייהנה כל־שהוא מהטוב שקבל כ"א ממקור החיים והטוב, וע"ז יגיל וישמח בה' עושיו, וכמ"ש הרמב"ם (בס"ה לולב) "שגם בעשיית המצוות אין השמחה בעצם המצוה בלבד, אלא העיקר שישמח האדם באהבת האל שצווה בהן", ושמחה שכזו א"א לזכות בה אך ורק ע"י השפלה והכנעה, וכמו שמסיים שם "וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו בשמחה זו היא הגדול העובד מאהבה וכן דוד מלך ישראל בעת שמחתו בה' אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני" (שמואל ב' ו' כ"ב).

יתן ה' וכה יוסיף לקיים בנו "כי בשמחה תצאו" מן הצרות הרבות וכל מכאובינו ומכללות הגלות המר הזה וכמו שעשה נסים לאבותינו יראינו נפלאות, ופרווי ה' ישובון ובאו לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם.

פנינים יקרים ע"פ תרומה

ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה (שם לא) ופירש"י מאליה נעשה לפי שהי' משה מתקשה בה אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נאמר "תעשה" אלא "תיעשה". ותמוה דממנ"פ, אם באמת לא הי' באפשרי לעשות מנורה כזו א"כ למה ציווה ה' למשה לעשות דבר שאין ביכלתו ואם כן היה שייך לעשותה למה א"כ דוקא המנורה לא הצליח משה ושאר כל הכלים כן?.

אלא כוונה עמוקה יש בזה דהרי אמחז"ל (שבת כ"ב) דכל עצם המנורה לא באה להאיר את המקדש "דכי לאורה הוא צריך" אלא תכליתה. ומטרתה להוכיח "שהשכינה שורה בישראל" ומובן מזה שעניינה של המנורה להאיר את העולם באור האמונה, ולכן כל מציאותה והוויותה של המנורה היתה בלתי — אפשרי בטבע, דהרי גם אחרי שהראה ה' למשה מנורה של אש גם אז הוא לא הי' מסוגל להוציאה מהכח אל הפועל עד שהכיר באי — יכלתו לבצע ציווי הבורא ית', או — אז נעשתה המנורה מאליה, והיות שאין לבני אדם חלק בעשייתה, הכירו כל באי עולם במציאות הבורא והאיר פני תבל באמונת ה'.

מאמר על פסוק "והאלקים אנה לידו"

הבורא יתברך הוא סבת כל הסיבות.

יסוד האמונה ועמוד העבודה, כידוע לכל, מפי סופרים ומפי ספרים, לידע ולהאמין שהבורא ית"ש קדמון לכל נמצא ונוצר וממנו נמצאו כל הנבראים והוא הסיבה הראשונה, סיבת כל הסיבות ועלת כל העלות, וכל אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת וכל שביניהם, הכל כאשר לכל מאמת המצאו נאצלו, ונבראו, ובטובו הגדול הוא מחדש ומחיה את כולם בתמידות בלי הרף, ובלי השגחתו וכח סיבתו לא מתקיים כלום.

אין בחירה לאדם כלל

יתר על כך ניתן להשיג, בהתבונן האדם היטב באמונה זו מתקבל משמעות עמוקה לכל האמור, אשר לא זו בלבד שמצוה להאמין בעיקר העקרים הנ"ל, אלא היות שכבר התברר שהוא לבדו עשה ועושה לכל המעשים, נמצא שאין חוץ ממנו ח"ו שיש לו בחירה, כח ועוז לעשות, ובלעדו לא ירים איש יד ורגל, זאת ועוד, אין לו לבן אדם בחירה כלל לבחור בין טוב ורע, גם מהמעשים הנוגעים בין האדם לקונוהו וגם מהדברים שבין האדם לחבירו, הכל מסובב ומוכרח מלמעלה, בהשגחה מיוחדת ומפורטת.

לא האדם הוא ההורג כ"א הסיבה

כי ישאלך אדם לאמר סיבות מן התורה מנין? אף אתה אמור לו מקרא מלא דיבר הכתוב שנאמר "והאלקים אנה לידו" ופירש"י "זימן לידו" כלומר סיבת הנתיבות שהובילו להרג, במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים, והקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג בשוגג נופל בסולם על זה שהרג במזיד, והרגו ויש עדים, נמצא זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג ע"כ, וזה כענין שאמר דוד בתהלים "מה' מצעדי גבר כונונו", כי מה עמקו מחשבותיו ומה עצמו השתלשלות נתיבותיו, והוא לבדו הסיבה והגורם לכל המאורעות בפרטי פרטיהם.

הודיענו נא את דרכיך — פיענוח מסתורי הסיבות, בכדי להמחיש עד היכן הדברים מגיעים הבה נצטט מאמר מהמדרש (מובא בס' ר"א מגרמיזא עה"ת) מעשה אירע למשה רבינו ע"ה בשעה שאמר להקב"ה הודיענו נא את דרכיך, אמר לו הקב"ה עלי אלי ההרהר כשהי' עולה ראה בן אדם שבא לשותות במעין ונפל ממנו ארנקי דדינר והלך לו, בא אדם אחר ומצא הארנקי והלך לו, הראשון חזר לבקש הארנקי שלו ומצא אדם אחד על המעיין, אמר לו אתה לקחת הארנקי אמר לו, לא לקחתי כלום, עמד עליו והרגו, ראה משה רבינו כך תמה, אמר לפני הקב"ה רבש"ע הודיענו נא את דרכיך כי כך וכך ראיתי ותמהתי, אמר לו הקב"ה כל מה שראית אמת, בעל הארנקי גנבה מאותו שמצאה, ובא בעל האבידה ומצא אבידתו, ואותו שנהרג הרג לאביו של ההורג ואנכי אניתי לידו, לכך אמר משה, "והאלקים אנה לידו" ע"כ.

הרי משתמע מכך דגם הרג בזדון רק ה' פעל כל זאת ובלי הסיבה ממנו לא הי' מתאפשר רצח בפועל, והכל בכדי שייהרג השני שבן מות הוא (ובו בחר ה' לבצע את זאת דמגלגלים חוב ע"י חייב) כמו שמצינו אצל דוד הע"ה שקללו שמעי בן גרא קללה נמרצת ואמר דוד (שמואל ב' ט"ז י') "ה' אמר לו קלל" ולא מצינו שדיבר אתו ה' אלא מחשבה זו שנפלה לשמעיו וכח זה שדיבר בשמעיו באותה שעה שקלל, היא היא סיבה מאת ה' ולא הי' לו לשמעיו כח מעצור למנוע שליחות הבורא.

הבחירה היא להרבות בתפלה

ברם למרות כל זאת חייב הרצפה ושמעי בן גרא עונש מוות או גלות כי אף שנגזר עליו להיות שליח לדבר עבירה, עדיין בכחו לצעוק ולהתחנן לפני אדון כל שיסיר ממנו הגזירה, כי רואה הוא שכלתה אליו הרעה דהרי כבר הרג פעם אחד בשוגג, ובפעם הא' סיבב הקב"ה שלא הי' עדים כי חנון ורחום הי' ומעלים עין מסוררים אולה יתעוררו וישובו אליו, כלומר יתחננו וירבו בתפלה שלא יארע כדבר הזה שוב, אחרי שכבר נכוהה ונפל פעם עליו לדאוג ולדעת בבירור שיפול עוד, ובגלל שלא שת לבו גם לזאת סיבב הי' שיקרה שוב מעשה הריגה ובעדים ויתחייב.

העונש בא על העדר התפלה

ועתה מתישב גם המבוכה, עליה ישבו הראשונים ובראשם הרמב"ם (בהל' תשובה פ"י ה"ה), הלא נגזר על עם ישראל עוד בברית בין הבתרים להשתעבד במצרים דכתי' "ועבדום וענו אותם" א"כ למה נפרע מפרעה? וכן עד"ז נאמר למשה "וקם העם הזה וזנה" ומדוע נענשו ע"ז? (ע"ש שיישב בדוחק ובהשג' הראב"ד) אך לפי דרכינו הענין, מבואר היטב דאף כי נגזר על פרעה לענות את ישראל וגם הי' הקשה את לבו מ"מ הי' לו בחירה חפשית לבטל את הגזירה בתפלה ובצעקה, וכמו"כ עם ישראל אילו היו מכירים בעצמם שעלולים להדרדר לע"ז ח"ו והיו מתפללים לה' לקרוע רוע מחשבת היצר' כי אז היו נעצרים ונמנעים מעבירה וע"ז נענשו.

בכל דרכיך דעהו — אפילו בדבר עבירה

מכל האמור יוצא שאין לו לאדם בחירה בכלל, בעצם העשיה לכאן או לכאן, אבל יש לו דעת להבדיל בין טוב לרע וכשמרגיש או רואה בעצמו נטיה או ח"ו מעשה של רע אזי העצה היעוצה לדעת את הי' גם בזה וכמש"כ (משלי ג' ו') בכל דרכיך דעהו ואמרז"ל (ברכות סג) "אפי' לדבר עבירה" דהיינו להאמין שהן אנות שנגזר עליו לעשות רע בינו לבין עצמו או לאחרים, אך אין כוחינו אלא בפה ויבקש רחמים שמן השמים ימנעו אותו מעבירה ולולא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו ובזה כל בחירתו, משא"כ בעשיית הטוב או הרע אין בחירה כלל.

המאמין בסיבות מה' לא כועס

ובזה נבוא לבאר מארז"ל (שבת ק"ה) כל הכועס כאילו עובד ע"ז, ולכאור' מה הקשר? אלא לפי דבשעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת הי' היתה זאת ואין בחירה לאף בן אדם לעשות טובה או רעה דהכל סיבה ממנו ית' לא הי' כועס כלל וכדוד שאמר "הי' אמר לו קלל" והכועס כמוהו כעובד ע"ז בהתייחסו לגוף שני חוץ מאחדות הבורא ית' ע"י הסיבות, וענין האמונה הזאת היא יסוד אמונת הייחוד בה' וכמו שכ' הרמב"ם (בפיה"מ בפ' חלק) "היסוד השני, יחוד הש"י שנאמין שהוא "סבת הכל" אחד באחדות שאין כמותה והוא מה שנאמר שמע ישראל הי' אלקינו הי' אחד.

או יבואר כך, דכתיב ופניהם איש אל אחיו (שם) והוא מורה על אהבת — אחים בשלימותה ואמחז"ל דבעת החורבן הסתובבו פניהם אחורנית עורף כנגד עורף (ב"ב צ"ט) דאם אין אחדות בין איש לרעהו ממילא זה גורם פירוד בין ישראל לאביהם שבשמים ואכן נתרחקו הכרובים זה מזה והנה הקריאה של חיבה הי' מצוי למשה רק — בשעה שהיו ישראל מאחודים כאיש אחד דבזכות האחדות זוכים ורואים כולם יחדיו כי פי הי' דבר ולכן יצא הקול דוקא מבין שני הכרובים כשפניהם איש אל אחיו להורות שאמנם קול הי' יורד מן השמים עדיין קיים תנאי אחד בכדי שיישמע ויקלט הקול והוא אהבה אמיתית שאינה תלוי' בדבר וקיים לנצח כתרין רעין דלא מתפרשין.

פנינים יקרים

ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים (שמות כ"ה כ"ב) ופירש"י "והלא נאמר וידבר ה' אליו מאוהל מועד מחוץ לפרכת נמצאו ב' כתובים המכחישים זאת, אלא משה ה' נכנס למשכן וקול יורד מן השיים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה" וקשה לאיזה תכלית צריך ה' הקול לעבור דרך הכרובים הרי כיון שהקול יוצא מפי הגבורה מדוע לא שמע משה את הדיבור בצורה ישירה?

אך הענין הוא, דיש כלל גדול, הבורא ית"ש לית מחשבה תפיסא ביה ואין לו שום דמיון כלל ולא שייך אצלו דיבור כלל, כ"א כאשר הוא מצמצם ומלביש את — עצמו בקול — דממה דקה — בבחי' "לך דומיה תהילה" וכאשר עולה ברצונו דעת לדבר אזי הקול הטבעי והגשמי מוציא דיבורים נעלים לאין קץ ותכלית שאין במציאות הטבע ובזה מתגלה רוח ה' שדבר בו וקול ה' שנשמע, וזהו ענין הכרובים שדרכם ועל — ידם השמיע הקב"ה דיבוריו למשה, דקול הכרובים ה' "סיבה" מפי הגבורה שישמע משה את קול ה' מדבר דברי אלקים חיים דהרי אין להם שום כוח ויכולת לדבר, בלעדי שהשכינה מדברת מתוך גרום, ומזה הבין משה בדבדי לדבר דברי אלקי חיים, צריך להיות בדוגמת הכרובים שדרכם עבר הקול דייקא בגלל שאין להם חוש הדיבור, ככה האדם צריך להמית עצמו עד שאין לו פה לדבר דברייתורה אס"ל ה' "שם פה לאדם ואז כל היוצא מפיו, קדוש ייאמר לו דהרי "מבשרי" שאינו יכול לדבר כאלו דברים "אחזה אלה".

כך נראה האדם...
זהו האדם, הוא הקברן של עצמו. הוא לוקח במו ידיו את שנות חייו וקוברן. בשאט נפש שעות יקרות. ימים מוזרחי-שמש ולילות מוארי-לבנה ומכנים אותם בקבר הגדול של העבר האבוד. וזה בלי דמעות ובלי הספדים. הוא מהרס אותם באופן ציני. כשהוא אוטם את אזניו בלי לשמוע מה שהם עצמם, הימים, מדברים בבכי קורע — לב:

— איש שכמותך, מהיכן הגיעה לך מידה זו של אכזריות לקטול ישות כה חיה ותוססת? היכן מצפונך? האל הגדול בורא כל העולמות, שאתה, כבוד מעלתו האיש, פחות מגרגיר ואבק פורח לעמותם. ולך העניק הקב"ה שנים יפות ופקד עליך לשמור על הנשמה שחוצבה מתחת לכסא הכבוד, ונתן לך תורה ומצוות שיצמח מזה, דרכך, נחת רוח ליוצר — במקום כל זה, אתה רץ שכורת — ולא — מיון אלא מהבלי עולם הזה. לקחת את הנערות המוזהבות שלך וזרקת בתוהו רבה! תאר לעצמך, אם המלך שולח לך מתנה יקרה ונדירה, ובפני המלך אתה זורק לאשפה! איך היתה בוערת חמתו של המלך, והרי כך אתה עושה עם מתנת החיים שהעניק לך הבורא.

ואחרי ככלות הכל, אין קץ לגאוותך, ואתה משתוקק לכבוד. אתה מתפלל כל חודש ל"חיים של עושר וכבוד" בו בזמן שאתה לוקח את חיך ומשליכם לזבל, היכן שנמצאים שרועים, מעוכים ורצוצים שבתותיך וחגיך, ימיך ולילותיך, שהלכו להבל ולריק וגרוע מזה! הוי לאותה בושא הוי לאותה חרפה!

לפחות שתדע זאת ותרגיש זאת, לעחות שתבכה את הגלות העצמית, ותחליט נחרצות מהיום והלאה לא לבעט במתנתו של הקב"ה. כל רגע יהא יקר בעיניך וחבל לבזבזו על חרשות שדופות תוכן ודברים בטלים והמתעופפים עם העשן בהשאינם אותות שחורים על הנשמה. תתחיל לחיות עם התקוה שגדולים רחמי שמים.

כיצד אמר הבארדיטשובער זצ"ל; אנו אומרים ביום כיפור "אנו מלאי עוון ואתה מלא רחמים", נכון אנו מלאי עוון, אבל כמה שגדול האיש הריהו מוגבל, אבל אתה רבנו של עולם רבון כל העולמים, אם אתה מלא רחמים — הרי אין לרחמנותך סוף וקץ!

בתקוה כזו עלינו להתחזק ולא לנפול בזרועות הייאוש, הבה נשוב אל המקור ממנו חוצבנו, לאבינו שבשמים, ותפילה חמה בפנינו: אנא תן לנו שכל שנרע לשמור על ערך חיינו, שנרגיש את כאב השכינה נוכח תעתועי מעשינו, שנחוש אחריות כלפי האוצר שהפקדת אצלנו.